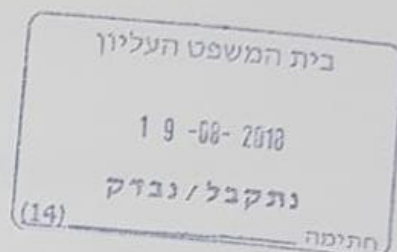

העותרים

1. רפיק חלבי ת.ז. 020430922
2. מופיד עאמר ת.ז. 020910964
3. זיידאן עטשי ת.ז. 20490181
4. עו"ד רמי חלבי ת.ז. 028270114
5. חליל חלבי ת.ז. 050915040
6. והבה והבה ת.ז. 051103836
7. אמנון באשא ת.ז. 054403688
8. עאמר חוסיסי ת.ז. 055752059
9. גסוב חסון ת.ז. 056881519
10. סמי מוסטפא חלבי ת.ז. 051967610
11. הלאל קאסם חלבי ת.ז. 051103711
12. יוסף מקלדה ת.ז. 026353045
13. ד"ר כמאל חלבי ת.ז. 050243119
14. נסיר ביראני 023188642
15. פארס עבוד ת.ז. 025930579
16. מותקאל סאלח חלבי ת.ז. 054404553
17. עמאר שפיק חלבי ת.ז. 058910373
18. דאהש קדור ת.ז. 023157118
19. בוני (ענן) נאטור ת.ז. 40495202
20. מיסן והבה ת.ז. 027524982
21. סועאד חלבי ת.ז. 56256084
22. אמין חלבי ת.ז. 023157118
23. שריף אבו חמד ת.ז. 023378417
24. אמיר חסון ת.ז. 025931676

ע"י ב"כ עוה"ד רמי חלבי ו/או נסרין פחמאוי
ו/או אחלאם בטחיש
ת.ד. 2638 דליה צעירה, דלית אל כרמל 3005600
טל: 04-8394471, פקס: 04-8393960.

מצד אחד

-נגד-

המשיבים:

1. כנסת ישראל
ע"י הלשכה המשפטית של הכנסת
משכן הכנסת, קריית בן גוריון, ירושלים
2. ממשלת ישראל
3. היועץ המשפטי לממשלה

המשיבים 2-3 ע"י פרקליטות המדינה, רח' צלאח-אדין 29,
ירושלים.

מצד שני

עתירה למתן צו על תנאי

בית המשפט הנכבד מתבקש בזאת ליתן צו על תנאי, המופנה למשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם מדוע לא יבוטל חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי שאושר בכנסת ביום 19.7.18 (להלן: "חוק הלאום" או "חוק היסוד") או לחלופין ליתן טעם מדוע לא יתוקן חוק הלאום באופן שכל היתרונות אשר העניק ליהודים או לעם היהודי, יחולו על כלל אזרחי מדינת ישראל ללא הבדל דת, גזע ומין.

• הצדדים לעתירה:

1. העותרים הינם אזרחי ישראל, בני העדה הדרוזית, חלקם דמויות ציבוריות מוכרות במדינה: העותר מס' 1 מכהן בתפקיד ראש המועצה המקומית דלית אל כרמל, בעברו מלא בין היתר תפקיד מנהל חטיבת החדשות בערוץ הראשון של הטלוויזיה. העותר מס' 2 תושב הכפר חורפיש, אלוף משנה במילואים, בשירותו הצבאי מלא תפקידים קרביים, כיום ממלא בין היתר תפקיד יו"ר הוועד למען החייל הדרוזי. העותר מס' 3 תושב הכפר עוספיה, חבר כנסת לשעבר, מלא תפקיד קונסול ישראל בארה"ב. העותר מס' 4 תושב דלית אל כרמל, עו"ד במקצועו. העותר מס' 5, תושב דלית אל כרמל, איש ציבור, שירת שנים ארוכות במג"ב והיה מפקד יחידה. העותר מס' 6 תושב דלית אל כרמל, איש ציבור ואיש עסקים, ממלא כיום תפקיד ממלא מקום ראש המועצה המקומית דאלית אל כרמל. העותר מס' 7 תושב דלית אל כרמל, סא"ל במיל', בשירותו הצבאי מילא תפקידי פיקוד ומטה, כיום איש עסקים. העותר מס' 8, תושב דלית אל כרמל, מנהל בקק"ל וחבר המועצה המקומית דאלית אל כרמל. העותר מס' 9 תושב דלית אל כרמל, איש ציבור וחבר המועצה המקומית דאלית אל כרמל לשעבר. העותר מס' 10 תושב דלית אל כרמל, משמש בתפקיד יו"ר ההסתדרות רכס הכרמל וחבר הנהגת ההסתדרות הכללית. העותר מס' 11 תושב דלית אל כרמל, חבר מפלגת העבודה וחבר בהנהגת מפלגת העבודה. העותר מס' 12 תושב דלית אל כרמל, איש עסקים, הבעלים של מכון הסקרים סטאטנט העושה סקרים בארץ ובעולם, העותר מס' 13 תושב דלית אל כרמל, רופא ילדים. העותרים 14-19, הינם תושב דלית אל כרמל ואנשי עסקים. העותרות 20-21, הינן תושבים דלית אל כרמל ונשות עסקים. העותרים 22-24 הינם תושבי דלית אל כרמל, עובדים שכירים.

• אקדמת מילין:

2. בפתח העתירה נצטט מדבריו של אחד מגדולי המשפטנים של דורנו, נשיא בית המשפט העליון (בדימוס) השופט אהרון ברק, הן בהתייחסו לתיקון חוקתי שאינו חוקתי והן בהתייחסו לחוק הלאום.

3. במאמרו תיקון חוקתי שאינו חוקתי, כתב כבוד השופט ברק כדלקמן:
"לדעתי, יש מקום לגישה כי סמכותה המכוננת של הכנסת אינה כל יכולה. כך לעניין כינונו של חוק יסוד חדש, וכך לעניין תיקונו של חוק יסוד קיים. ניתן לומר כי בשני המקרים חייבים הכנסת, כרשות מכוננת, לפעול במסגרת עקרונות יסוד וערכי היסוד של המבנה החוקתי שלנו. עליה לפעול במסגרת אמות המידה העקרוניות עליהן מבוססת הכרזת העצמאות ועליהם מבוסס מפעל החוקה כולו. על פי תפיסה זו חוק יסוד חדש או תיקון לחוק יסוד "אשר ישללו את אופיה של ישראל כמדינה יהודית או דמוקרטית, אינו חוקתי. העם הריבון, לא הסמיך לכך את הכנסת שלנו. זו הוסמכה לפעול במסגרת עקרונות היסוד של המשטר, כפי שבאו לידי ביטוי בהכרזת העצמאות. היא לא הוסמכה לבטלם. הכנסת לא הוסמכה לפגוע בעקרונות יסוד ומטרות אשר כל המבנה החוקתי שלנו, לרבות חוקי היסוד עצמם, מושתתים עליהם, ואשר הפגיעה בהם היא מהותית וקשה. הכנסת לא הוסמכה לפגוע בליבת הדמוקרטיה, ובדרישת המינימום לאופייה של מדינה כדמוקרטית. בדומה היא לא הוסמכה לפגוע בליבת היותה של ישראל מדינה יהודית ובדרישות המינימום לאופייה זה".

4. לעניין חוק הלאום, ביום 02/02/2018 הביע כבוד השופט אהרון ברק את דעתו בראיון מקיף לעיתון ידיעות אחרות (7 ימים) שם ציין כדלקמן: "העמדה העקבית של בית המשפט העליון בפסיקותינו היא שערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית שווי ערך לערכיה כמדינה דמוקרטית. השופט כפרשן צריך לעשות כל מה שביכולתו כדי להביא לידי כך שהערכים של מדינת ישראל כמדינה יהודית יתאמו את הערכים של המדינה הדמוקרטית, ושהערכים של ישראל כמדינה דמוקרטית יתאמו את הערכים של ישראל כמדינה יהודית. זה אפשרי וזה מתבצע הלכה למעשה בפסיקתו של בית המשפט העליון... בפסקי הדין ציין בית המשפט העליון – ברוח גישתו של המשנה לנשיא מנחם אלון – כי חוקי היסוד מבוססים על סינתזה בין ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית לבין ערכיה כמדינה דמוקרטית ולא על סתירה בין ערכים אלה; על הסכמה ולא על ניגוד. מכאן גם ההתנגדות שלי להצעת חוק יסוד הלאום. אם בהצעה לא ייקבע בבירור כי מדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, המעניקה זכות לשוויון לכל אדם בישראל, יהודי או לא יהודי – הצעת חוק היסוד תפגע בערכיה של ישראל כמדינה יהודית וכמדינה דמוקרטית ותתנגש בהכרזת העצמאות".

• **מבוא:**

5. חוק הלאום שאושר על ידי הכנסת ביום 19/07/2018 משנה את "כללי המשחק", לומר הוא חורג מהותית מיסוד בסיסי ביותר של עקרונות המדינה, ומחולל שינוי משמעותי בשיטה המשפטית בישראל עת שהוא מבטל עיקרי יסודות השיטה המשפטית, קרי מבטל את העקרונות הבסיסיים של הדמוקרטיה בישראל, הוא פוגע בזהות של המדינה ופוגע פגיעה אנושה במבנה החוקתי של המשפט בישראל, יוצר אפליה על בסיס גזעי, מדיר מתוכו 20% מאזרחי המדינה הלא יהודים ויוצר מעמדות בין אזרחי ישראל, מייצר הסתה, פוגע פגיעה קשה בלכידות האזרחית והחברתית אשר היה מצופה כי הריבון יפעל דווקא לחיזוקה, נוכח העובדה כי הינה שברירית מתמיד לאור התגברות האגידנות הקיצוניות המנסות להשתלט על השיח הציבורי והחברתי בישראל.

6. אין מנוס מלומר, כי חוק הלאום נוצר בעטיין של מטרות פוליטיות ואלקטורליות שרצה בהם הריבון הנוכחי על חשבון רמיסת זכויות ועקרונות יסוד, כמו זכות השוויון, כל זאת מאחר ואם נבחן חוק הלאום לגופו, נמצא כי לא היה צורך אמתי בחקיקתו, זאת בשים לב לקיומה של מגילת העצמאות, קיומם של חוקי היסוד, קיומם של חוקים "רגילים" אשר הסדירו בחקיקה ראשית כמעט כל הקביעות של חוק הלאום למעט הקביעות האמורות **בסעיפים 1, 4 ו-7 לחוק הלאום ואשר פגעו בליבת הדמוקרטיה**, בכך שהעניקו יתרונות לקבוצה אתנית אחת ושללו זכויות באופן גורף משאר הקבוצות האתניות החיות בישראל, שהינם אזרחי מדינת ישראל. לשון אחר חוק הלאום נתן יתרונות וזכויות קיבוציות בלעדיות לרוב היהודי אזרחי המדינה ומתעלם מזכויות המיעוטים אשר גם כאמור הם אזרחי ישראל.

7. חוק הלאום חוקק על ידי כנסת ישראל תוך חריגה קיצונית מסמכותה. חריגה זו עולה משני טעמים עיקריים:

8. **האחד:** הכנסת פגעה באופן מהותי וקשה בעקרונות היסוד של המבנה החוקתי עליו מושתתת המדינה, העמידה חוק הסותר את השיטה המשפטית, סותר את עקרונות היסוד של השיטה, פוגע בליבת הדמוקרטיה, שולל את ליבת הזהות הדמוקרטית של המדינה, יצרה גזענות ואפליה חוקתית המושתת על בסיס גזע ודת ושללה את זכות השוויון שהינה נשמת אפו של המשטר החוקתי.

9. השני: הכנסת שנתה את עקרונות מגילת העצמאות אשר קבעה כי מדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות. הכנסת ובשורשיה מועצת העם (12.4.48), אשר הפכה להיות מועצת המדינה הזמנית (15.4.48) ולאחר מכן האספה המכוננת (25.1.49), אשר שמה שונה בתורו בהמשך לכנסת הראשונה (17.2.49) – היא בית המחוקקים הישראלי; "היא בית הנבחרים של המדינה", חרגה מההשראה שניתנה לה כפועל יוצא מהחלטת מועצת העם, מועצת המדינה הזמנית, הכרזת העצמאות והחלטת עצרת האומות המאוחדות מ-כ"ט בנובמבר 1947 **לעבד קונסטיטוציה דמוקרטית למדינת ישראל ואשר לה התחייבה מדינת ישראל עת הקמתה.**

10. הכנסת איננה מוסמכת לחוקק חוקים הסותרים עקרונות מגילת העצמאות ועקרונות השיטה המשפטית של המדינה, אשר גם הגדירו כי מדינת ישראל הינה יהודית ודמוקרטית. בעניינו, הדברים מקבלים משנה תוקף עת שעסקינן בחוק אשר קבע את זהותה של מדינת ישראל ברמה קונסטיטוציונית, כך שאם זהות הזאת בדמות חוק הלאום תאשר על כנה, משמעות הדבר כי מדינת ישראל הפכה ממדינה יהודית ודמוקרטית למדינת אפרטהייד, הפכה את משטרה למשטר אפל, העמידה את עצמה כמדינה הדמוקרטית היחידה בעולם המחוקקת חוק יסוד המבדיל בין אזרחיה על בסיס אתני!... לעותרים המרגישים כי מדינת ישראל היא מדינתם, קשה עד היום לקרוא את חוק הלאום ולהאמין כי זהו פרי יצירתה של כנסת ישראל!.

11. בהמשך לאמור, ראוי להדגיש כי הפרקטיקה הפסולה הקיימת בארצנו המבחינה בין יהודים ללא יהודים, מקבלת בחסות חוק הלאום מעמד על, משמע עיגון ההפליה באופן חוקתי במוסדות המשטר, במוסדות החינוך, במוסדות המשטר, דבר אשר ישפיע ביתר שאת על הפרקטיקה הפסולה הקיימת והכל על בסיס אתני פסול.

12. התרת חוק הלאום על כנו משמעותו **גזילת השייכות, גזילת הישראליות**, ליותר מ-20% מאזרחי ישראל ובניהם הדרוזים, הנושאים תעודות זהות ישראליות ואשר הינם אזרחים ישראלים עפ"י הגדרה. הדבר יביא קרוב לוודאי להגדלת השסע והפילוג בין יהודים ללא יהודים, ייתן במה לקיצוניות, ללאומניות, לפילוג ויגרום לנזקים חברתיים ואזרחיים **בלתי הפיכים**, יכניס את ישראל למסלול שממנה לא תוכל להיות חזרה!.

13. נכון לומר כי חוק הלאום נועד בהשקפת הריבון הנוכחי לנסות ולהגביל את החלטות הרשות השופטת ובמיוחד של בית המשפט העליון, לאמור, הגבלת החלטותיו המאזנות בין העקרונות היהודיים לבין העקרונות הדמוקרטיים. קשר לכך ניתן למצוא בדבריה של שרת המשפטים אשר אמרה לפני ימים, כי אם בית המשפט העליון יבטל את חוק הלאום, הדבר יגרום להשקפתה למלחמה בין הרשויות!.

14. העותרים יטענו כי המשיבה 2 ניצלה את כוחה, את מעמדה ואת סמכויותיה שלא כדין על ידי ביצוע פעולות ויצירת לחץ פסול על הכנסת לשם חקיקת חוק היסוד.

• סעיף 1 לחוק הלאום שהינו עקרונות היסוד:

15. סעיף 1 לחוק הלאום קובע בין היתר כי מדינת ישראל הינה לעם היהודי בלבד, היא ייחודית לעם היהודי, רק לעם היהודי הזכות הטבעית התרבותית וההיסטורית להגדרה עצמית, הינה מדינת הלאום של העם היהודי במונח שהלאום לעם היהודי בלבד, כך גם זכות ההגדרה העצמית נתונה לעם היהודי בלבד. אין בסעיף 1 שהינו כאמור זה שמגדיר את עקרונות היסוד של חוק הלאום דבר ביחס לאזרחי מדינת ישראל שאינם חלק מהעם היהודי!.

16. משמעות האמור בסעיף 1 לחוק היסוד הינה בין היתר כדלקמן:

17. **ראשית**, סעיף 1 יוצר עליונות על בסיס אתני לטובת היהודים, יוצר עליונות על בסיס אתני גם לאלה שאינם אזרחי ישראל מבני העם היהודי זאת בשים לב כי סעיף 1 מגדיר זכויות לעם היהודי ולא רק לבני העם היהודי שהינם אזרחי ישראל. העליונות הנ"ל יוצרת גזענות, אפליה, השפלה, הדרה והדתה ביחס לתושבים הלא יהודים, אזרחי מדינת ישראל.

18. **שנית**, סעיף 1 מדיר ממנו את זכות השוויון מאוכלוסיית המיעוטים בישראל, ואשר הינה זכות האמורה להיות מוענקת לכל אזרח במדינת ישראל מיום היוולדו וללא הבדל דת, גזע ומין. לשון אחר זכות השוויון איננה אמורה להיות מוענקת בגדר הטבה או כנגד מתן תמורה או תרומה, אלא בגדר ערך, עקרון, זכות בסיסית לכל אזרחי במדינה דמוקרטית. בהקשר לאמור ראוי לציין את העובדה כי אין כיום בעולם מדינה דמוקרטית אשר מדירה את זכות השוויון מחלק מאזרחיה. עוד ראוי לציין כי מדינות שעשו אבחנה במתן שוויון לאזרחיהם, נאלצו בסופו של יום לבצע תיקוני חוקה או חקיקה ולהעניק זכויות שוות לכלל אזרחיהם.

19. **שלישת**, נגזר מסעיף 1, אובדן המעמד האזרחי של תושבי ישראל הלא יהודים מאחר וחוק הלאום אינו מגדיר מיהו אזרח זולת היהודים, וכך הופך חוק הלאום את המיעוטים לאזרחים חסרי מעמד. חוק הלאום שלל כל זהות או קשר בין הלא יהודים לבין מדינת ישראל וזאת לאור הגדרת עקרונות היסוד בחוק הלאום.

20. **רביעית**, סעיף 1 מקיים את עריצות הרוב ומקפח את המיעוט. בעניין זה ראוי לציין כי הגנה על המשטר מחייבת רגישות מיוחדת כדי שלא תשמש מכשיר של דיכוי פוליטי. אכן משטר דמוקרטי פועל עפ"י הכרעות רוב, אולם מעצם מהותו הוא מחויב להגנה על המיעוט מפני עריצות הרוב. המצב האסור והמסוכן שיש למנוע את התחרשותו הוא החלפת שיטת המשטר הדמוקרטית בשיטת משטר של עריצות. לא נרחיק אם נאמר כי חוק הלאום פגע קשות בשיטת המשטר הדמוקרטית, כך לאחר חקיקת חוק הלאום המשטר בישראל מתקרב להיות משטר של עריצות במובן הטהור של המילה.

21. **חמישית**, סעיף 1 אינו מכיר בזכויות הקיבוציות ובמאפיינים התרבותיים וההיסטוריים של אוכלוסיית המיעוטים אזרחי ישראל והוא מכיר בזכויות ובמאפיינים אלה ביחס ליהודים בלבד.

22. **שישית**, סעיף 1 מבטל את ערכי היסוד המבוססת עליהם מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, כך שהחוק ביטל את הדמוקרטיה עת שביטל את השוויון, מאחר ואין דמוקרטיה ללא שוויון.

23. **שביעית**, סעיף 1 מבטל את עקרונות היסוד עליהם מושתתת מגילת העצמאות אשר התחייבה לשוויון גמור לכל אזרחי המדינה ללא הבדל דת, גזע ומין.

24. **שמינית**, סעיף 1 עומד בניגוד לקביעות המשפט הבינלאומי ולאמנות אירופאיות ואמריקאיות המעגנות מתן זכויות שוויות לכלל האזרחים והאוסרות אפליה על רקע אתני.

• **סעיף 4 לחוק הלאום לעניין השפה הערבית והעברית:**

25. סעיף 4 לחוק הלאום קובע כי השפה העברית היא **שפת המדינה** וכי לשפה הערבית **מעמד מיוחד** וכי יוסדר **השימוש** בשפה הערבית במוסדות ממלכתיים בחוק (רגיל).

26. משמעות האמור בסעיף 4 לחוק היסוד הינה בין היתר כדלקמן:

27. **ראשית**, עפ"י סעיף 4 אבדה השפה הערבית את מעמדה כשפה רשמית במדינה, מעמד אשר הוענק לה לפי סימן 82 לדבר המלך במועצתו אשר העניק לשפה הערבית והעברית מעמד שווה של שתי שפות רשמיות בארץ ישראל.

28. **שנית**, עפ"י סעיף 4, תינתן בעתיד (באם יחוקק חוק) האפשרות לעשות שימוש בשפה הערבית בפני מוסדות ממלכתיים בלבד. משמע כי כיום עפ"י חוק הלאום לא ניתן לעשות שימוש בשפה הערבית.

29. **שלישית**, ברי מסעיף 4 כי המעמד המיוחד מסתכם בכך שהשימוש בשפה הערבית יוסדר במוסדות ממלכתיים בחוק, קרי מעמד השפה כאמור יוסדר בחוק רגיל, כך שברי הוא כי מעמד זה יהיה נחות מהמעמד החוקתי אשר הסדיר סעיף 4 (א) לחוק הלאום ביחס לשפה העברית. עוד יצוין כי סעיף 4 (א) הגדיר את השפה העברית כשפת המדינה משמע כי אין ולא תהיה שפה רשמית נוספת למדינה זולת שפת המדינה. מאחר שכך יוצא כי לשפה העברית מעמד על חוקתי ולשפה הערבית מעמד נחות, מעמד לא רשמי.

30. **רביעית**, גם אם יוסדר השימוש בשפה הערבית במוסדות הממלכתיים, סעיף 4 אינו מכיר בשפה הערבית ברמה הקיבוצית כשפתם של המיעוטים בישראל, אלא מאפשר שימוש פרטני בה הא ותו לא!.

31. **חמישית**, סעיף 4 ממחיש גם הוא את העליונות שניתנה על בסיס אתני לטובת היהודים דוברי השפה העברית, והנחיתות שניתנה למיעוטים בישראל דוברי השפה הערבית.

32. **ששית**, עניין השפות האמור בסעיף 4 ממחיש כי דוברי השפה הערבית, קרי המיעוטים בישראל לא נשכחו ולא נעלמו מעיני המחוקק עת שנסח בין היתר את סעיף 1 וסעיף 7 לחוק הלאום, לאמור כי המחוקק התכוון להדיר באופן מודע ומכוון את כל אזרחי ישראל הלא יהודים מעקרונות היסוד של חוק הלאום.

• **סעיף 7 (ב) לחוק הלאום לעניין קיום התיישבות קהילתית נפרדת:**

33. סעיף 7(ב) לחוק הלאום קובע כי המדינה רשאית לאפשר לקהילה, לרבות בני דת אחת או בני לאום אחד, לקיים התיישבות קהילתית נפרדת.

34. משמעות האמור בסעיף 7 (ב) לחוק היסוד הינה בין היתר כדלקמן:
35. **ראשית**, לפי סעיף 7(ב) רשאית המדינה להקצות משאבים ו/או קרקעות ו/או זכויות במקרקעין ו/או נכסים ו/או דיור ליהודים בלבד ולהדיר את בני המיעוטים מהקצאות אלה ובכך ליצור אפליה על בסיס גזע ודת.
36. **שנית**, סעיף 7 (ב) נותן עליונות על בסיס אתני ליהודים בלבד ותוך הדרת והפליה כל מי שאינו יהודי, זאת עת וכל תינוק מבין שכל טעמו של סעיף זה לאפשר בחוק יסוד ולא רק בחוק רגיל, הקמה של יישובים יהודיים טהורים, כך שמדובר על אפליה גלויה ובוטה אשר הועמדה בראש הדגל החוקתי.
37. **שלישית**, סעיף 7 (ב), יוצר אפליה בתכנון, במתן הטבות, במתן הקצאה בלתי שוויונית של קרקעות ודיור שהינם משאבי המדינה האמורים להתחלק בין אזרחי המדינה לפי קריטריונים שוויוניים.
38. **רביעית**, סעיף 7 (ב), יש בו בכדי לפגוע או למנוע הרחבת שטחי השיפוט של היישובים הלא יהודיים ולמנוע פיתוח היישובים הלא יהודיים ואישור תכניות מתאר כלליות, מקומיות ופרטניות.
39. **חמישית**, סעיף 7(ב), מכיר בעובדה כי במדינה חיים קהילות שונות, בני דתות שונים, בני לאום אחדים, והדברים רלוונטיים ביחס לסעיף 1 לחוק הלאום אשר מכיר בקהילה אחת, בדת אחת, בלאום אחד ואת השאר הוא הדיר ממנו למרות שהוא יודע היטב על קיומם.
40. **ששית**, סעיף 7 (ב), אומר למעשה כי פיתוח הארץ יהיה לטובת היהודים בלבד ולא לטובת כל תושבי המדינה.
41. **שביעית**, הקביעה הנ"ל עומדת בסתירה לקביעת בית המשפט העליון בבג"ץ קדעאן, כך ולאור חוק היסוד יכולה כעת המדינה לפסול בני מיעוטים מקבלת קרקע או נכס ביישובים שיוקמו או יורחבו רק בגלל השתייכותם האתנית. זאת הגזענות "בשיא הדרה". בבג"ץ קדעאן ציין כב' הנשיא (בדימוס) אהרון ברק דברים שהינם יפים לימינו: "מערכה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית לא מתבקש כלל כי המדינה תנהג בהפליה בין אזרחיה. יהודים ולא-יהודים הם אזרחים שווי זכויות וחובות במדינת ישראל. "המדינה - מדינת יהודים היא; המשטר המתקיים בה - הוא משטר דמוקרטי נאור, המעניק זכויות לכלל האזרחים, יהודים כלא יהודים" (השופט ד' לוינ בע"ב 2/88 בן שלום נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתים-עשרה, פ"ד מג(4) 221, 231). עמדתי על כך באחת הפרשות בצייני... אין, איפוא, כל סתירה בין ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית לבין שוויון גמור בין כל אזרחיה. נהפוך הוא: שוויון הזכויות בין כל בני האדם בישראל, תהא דתם אשר תהא ותהא לאומיותם אשר תהא - נגזר מערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית".

• תיקון חוקתי שאינו חוקתי:

42. ייחודה של עתירה זו הינה בסעד הנדרש ממנה, קרי החלת דוקטרינת התיקון החוקתי שאינו חוקתי (The Unconstitutional Constitutional Amendment) ובאמצעותה להכריז על בטלות חוק הלאום.

43. לפרק זה, יפים דברי הנשיא (בדימוס) אהרון ברק, אשר צוטטו בפתח העתירה, כך גם יפים קביעותיו בע"א 93/6821 בנק המזרחי מאוחד בע"מ נגד מגדל כפר שיתופי (להלן: "פרשת בנק המזרחי") שם קבע השופט ברק: "אכן עשוי להתעורר הצורך לבחון את חוקתיותו של השימוש בדיבור "חוק יסוד". ביקשתי להשאיר עניין זה בצריך עיון ואני ממשיך לדבוק ברצוני זה. עם זאת, אציין כי דבר מקובל וידוע שבתו המשפט בודקים את חוקיותיהם של תיקוני חקיקה. לא פעם נפסל תיקון חוקתי בהיותו של חוקתי, וזאת לא רק בשל עניינים של "צורה" (כגון דרישת הרוב) אלא גם בעניינים של מהות".

44. בית המשפט העליון התייחס לסוגיית התיקון החוקתי שאינו חוקתי, במסגרת בג"ץ 10/4908 בר-און נ' הכנסת (להלן: "בג"ץ בראון") שם שרטטה הפסיקה לראשונה את אמות המידה לתיקון חוקתי שאינו חוקתי, ובמסגרת בג"ץ 16/8260 המרכז האקדמי למשפט ולעסקים נ' כנסת ישראל אשר ניתן ביום 06/09/2017 (להלן: "בג"ץ המרכז האקדמי") נפרסה היריעה לאפשרות תיקון חוקתי שאינו חוקתי.

45. המשנה לנשיאה (בדימ') א' רובינשטיין אשר נתן את חוות הדעת של פסק הדין, קבע בבג"ץ המרכז האקדמי כדלקמן: "אם ימצא בית משפט זה כי תיקון שנעשה לחוק היסוד פוגע בצורה חמורה במשטר הדמוקרטי, אין לשלול את האפשרות – ושוב, אומר זאת בזהירות המתבקשת, כי נושא זה טרם נדון לגופו בבית המשפט – כי הדבר יוביל למסקנה החריגה שמדובר בתיקון חוקתי שאינו חוקתי ולכן יש לפסלו... גם כאשר מדובר בתיקון חוקתי "אמיתי" – של קבע – ולא על דרך של הוראת שעה, צריך שתיעשה, אם בכלל, בזהירות גדולה מאוד, מבלי לסתור את עקרונותינו הדמוקרטיים ומבלי לפגוע פגיעה קיצונית בזכות הציבור".

46. יש לומר כי הדברים הנ"ל נאמרו בקשר לחוק יסוד תקציב המדינה שהינו ארעי וזמני, ועת שכאן עסקינן בחוק יסוד אשר השלכותיו על העקרונות הדמוקרטיים אינה ארעית, אינה לשנה או שנתיים אלא ארוכת טווח, שורשית, רחבה ועמוקה, כך שכאן לא ניתן ליתן התראות בטלות לעתיד.

47. **השופט ע' פוגלמן**, קבע בבג"ץ המרכז האקדמי כי "בדומה לשיטות משפט רבות אחרות הכוללות חקיקה בעלת מעמד חוקתי, גם בשיטת המשפט הישראלית קיימות מגבלות על האפשרות לשנות את חוקי היסוד. כך, קיימות מגבלות פרוצדורליות (Procedural) שעניינן הפרוצדורה שבה מתקבל התיקון לחוק יסוד, ובראשן דרישת הרוב הנדרש להעברת התיקון, כמו גם ההליך הנדרש בכללותו לאישורו בכנסת. בצד מגבלות אלו, לפי דוקטרינת התיקון החוקתי שאינו חוקתי, עשויות אף לחול מגבלות מהותיות (Substantive) על האפשרות לתקן חוקי יסוד, כאשר התיקון המבוקש פוגע בזכויות יסוד או בעקרונות יסוד שעליהם מבוססת השיטה המשפטית (YANIV ROZNAI, UNCONSTITUTIONAL CONSTITUTIONAL AMENDMENTS 5-6 (2017) (להלן: ROZNAI)). מגבלות כגון דא עשויות לבוא לידי ביטוי הן בשיטות משפט שחוקתן כוללת הוראות שנקבע לגביהן באופן מפורש כי הן אינן ניתנות לתיקון ("פסקאות נצחיות"), הן בשיטות משפט אשר חוקותיהן אינן כוללות הוראות מפורשות כאמור, ובהן המגבלות נלמדות באופן משתמע מהטקסט החוקתי או מעקרונות על חוקתיים (אהרן ברק "תיקון של חוקה שאינו חוקתי" ספר בד' 361, 362-361 (דוד האן ואח' עורכים, 2011) (להלן: ברק "תיקון שאינו חוקתי"); ROZNAI, בעמ' 71-74) "ההדגשה אינה במקור".

48. **השופטת א' חיות** כתבה בבג"ץ המרכז האקדמי: "**חוק יסוד נועד לעצב נורמות יסוד חוקתיות ומשטריות ואלה אמורות לעמוד בתוקפן לאורך שנים רבות בימי חייה של אומה דמוקרטית**".

49. **בפרשת בראון** קבעה הנשיאה (בדימוס) דורית ביניש כי הפסיקה כבר הכירה "בקיומם של עקרונות על שאינם ניתנים לשינוי. גם חוקי היסוד שלנו הניחו את העיקרון החוקתי העיקרי, שספק אם הוא ניתן לשינוי, המתייחס לאופייה היהודי והדמוקרטי של המדינה" (שם, בעמ' 310). בהמשך לכך נקבע כי פגיעה בעקרונות יסוד אלו עלולה לעלות כדי חריגה מסמכותה של הכנסת כרשות מכוננת וציינה שם: "**אני סבורה כי קיימים עקרונות יסוד העומדים בבסיס קיומנו כחברה וכמדינה אשר פגיעה בהם תעורר שאלות קשות של סמכות, ובכלל זה ספקות אם בשינוי החוקה מדובר או בכינונה של חוקה חדשה. במקרה כזה – ומוטב שלא יתרחש לעולם – יידרש בית המשפט להכריע אם חרגה הכנסת מסמכותה המכוננת ופגעה ביסודות בסיסיים של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית**" (שם, בעמ' 311-312).

50. עוד קבעה כבוד הנשיאה ביניש בפרשת בר-און (פסקאות 33-34), כי "גם אם תיקלט דוקטרינת התיקון החוקתי הבלתי חוקתי במשפטנו יש להגבילה, למצער בראשית דרכה, לתחומי השמירה על אופייה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל. ועל זאת אוסיף, לשמירה על גרעין אופייה היהודי והדמוקרטי" (ההדגשה אנה במקור).

51. ועוד בבג"ץ 02/6427 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת, שם נקבע לאמור: "'הגבלה זו על כוחו של המחוקק חלה במקרים מיוחדים ויוצאי דופן שבהם השינוי החוקתי פוגע בליבת הדמוקרטיה ושולל את תכונות המינימום הדרושות למשטר דמוקרטי' [...]. יש מקום לתפישה כי חוק או חוק יסוד, אשר ישללו את אופייה של ישראל כמדינה יהודית או דמוקרטית, אינו חוקתי. העם, הריבון, לא הסמיך לכך את הכנסת שלנו. זו הוסמכה לפעול במסגרת עקרונות היסוד של המשטר. היא לא הוסמכה לבטלם". (ההדגשה אינה במקור) עד נקבע שם על ידי המשנה לנשיא (בדימ') באותו מיכאל חשין באותו עניין (שם, בעמ' 729): "הפירמידה המשפטית בנויה אפוא על ערכי-העומק של החברה והמדינה. אותם ערכים מזינים בשורשיהן את הנורמות השוררות במדינה, ובלעדיהם לא תיכון המדינה. וגם הכנסת – שהיא עצמה חיה מכוחם – תכוף ראשה לפני אותם ערכים".

52. כמו כן, חוק הלאום עומד בסתירה לסעיף 2 לאמנה הבינלאומית בדבר איסור הפליה, וכך הוא מורה:

Article 2

1. States Parties condemn racial discrimination and undertake to pursue by all appropriate means and without delay a policy of eliminating racial discrimination in all its forms and promoting understanding among all races, and, to this end: (a) Each State Party undertakes to engage in no act or practice of racial discrimination against persons, groups of persons or institutions and to ensure that all public authorities and public institutions, national and local, shall act in conformity with this obligation;

(b) Each State Party undertakes not to sponsor, defend or support racial discrimination by any persons or organizations;

(c) Each State Party shall take effective measures to review governmental, national and local policies, and to amend, rescind or nullify any laws and regulations which have the effect of creating or perpetuating racial discrimination wherever it exists;

(d) Each State Party shall prohibit and bring to an end, by all appropriate means, including legislation as required by circumstances, racial discrimination by any persons, group or organization;

(e) Each State Party undertakes to encourage, where appropriate, integrationist multiracial organizations and movements and other means of eliminating barriers between races, and to discourage anything which tends to strengthen racial division.

• יישום הדוקטרינה:

53. לדעת העותרים זהו המקרה המצריך החלת הדוקטרינה של תיקון חוקתי שאינו חוקתי על חוק היסוד, ואשר יביא לביטול חוק הלאום, מאחר וכאמור, חוק הלאום פגע במבנה החוקתי של המשטר, פגע בנשמת אפה של הדמוקרטיה, שלל עקרון יסודי בשיטה המשפטית, שלל תכונות המינימום של המשטר הדמוקרטי והיא זכות השוויון ותחתיה הצמיח עקרונות הלקוחים ממשטרים אפלים. יצר גזענות והפליה על רקע מוצא אתני באופן פסול ומקומם. חוק היסוד ביטל עקרון על אחד משני עקרונות עליהם מושתת המדינה בהיותה יהודית ודמוקרטית. ביטול שכזה מחייב את התערבות בית המשפט החוקתי.. אם לא בסיטואציה זו... אז מתי כן..

54. העותרים יטענו כי עקרונות מגילת העצמאות ובין היתר השוויון, יסודות השיטה המשפטית, היות המדינה יהודית ודמוקרטית, הינם בגדר פסקאות נצחיות שלא ניתנות לתיקון.

55. הדברים מקבלים משנה תוקף לאור מעמד העל שניתן לזכות השוויון במשפט הישראלי, ואין חולק על חשיבותה, ותקה ומרכזיותה של הזכות לשוויון כזכות יצירת פסיקה במשפט הישראלי, כמן גם בשיטות משפט אחרות. על חשיבותו של עקרון השוויון נאמרו התבטאויות רבות ונצטט חלקם: "הוא מנשמת אפו של המשטר החוקתי שלנו כולו"-קבע השופט לנדוי בעניין ברגמן. "הוא ממהותה ומאופייה של מדינת ישראל"- אמר השופט אלון בעניין בין שלום. "הוא עקרון יסוד חוקתי, השלוב ושזור בתפיסות היסוד המשפטיות שלנו ומהווה חלק בתי נפרד מהן" -קבע השופט שמגר (בתארו אז) בעניין בורקאן. "השוויון הוא מרכיב מרכזי בהסכמה החברתית עליה מושתתת החברה" קבע השופט ברק (כתוארו אז) בעניין פורז".

56. כמו כן, המהפכה החוקתית נתנה לזכות השוויון, עיגון חוקתי. בעניין זה נפנה למאמר פרופ' הלל סומר "הזכויות הבלתי מנויות – על היקפה של המהפכה החוקתית" שם נאמר בין היתר כי עם חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו הועלה עיקרון השוויון למדרגה נורמטיבית חוקתית, על-חוקית כביטוי של השופט אור בבג"ץ... הופרט נ-"יד ושם", שם קבע השופט אור: "**היום ניתן לעגן את עקרון השוויון בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. עיגון כזה משמעותו העלאת עקרון השוויון למדרגה נורמטיבית חוקתית, על-חוקית**" (ההדגשה אינה במקור).

57. העותרים יטענו כי הכנסת כרשות מחוקקת כפופה לעקרונות היסוד של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. חקיקת חוק יסוד משמעותה חריגה מעקרונות היסוד ואין הכנסת יכולה לחרוג מהם, מאחר ואלה עקרונות נצחיים שלא ניתנים לשינוי על ידי הכנסת. בעניין זה נפנה לספרו של יניב רוזנאי שראה אור באנגליה בשנת 2017 (YANIV ROZNAI, UNCONSTITUTIONAL (AMENDMENTS 5-6 (2017)).

58. העותרים יטענו כי חוק הלאום פגע אנושות בליבת הדמוקרטיה מעצם העובדה שהוא עושה אבחנה פסולה בין אזרחים ויוצר מעמדות פסולים.

59. חוק הלאום עומד בסתירה לעקרונות **מגילת העצמאות** אשר קבעה כי מדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין. בעניין זה נצטט ממגילת העצמאות כדלקמן: "מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתה על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל; **תקיים שיוון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין**; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; **ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות**. מדינת ישראל תהא מוכנה לשתף פעולה עם המוסדות והנציגים של האומות המאוחדות בהגשמת החלטת העצרת מיום 29 בנובמבר 1947 ותפעל להקמת האחדות הכלכלית של ארץ-ישראל בשלמותה" (ההדגשה אינה במקור).

60. העותרים יטענו כי המשיבים התעלמו ממגילת העצמאות ולפיה הוכרז על ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית המקיימת שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין ובעיקר שתהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות אשר מגנה על זכויות האדם וכבודו שהינו הבסיס לחופש, צדק ושלוש עולמי.

61. חוק הלאום סותר את עקרונות היסוד שנקבעו בסעיף 1 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו שם עוגנו עקרונות מגילת העצמאות ואת המטרה שנקבעה בסעיף 1א לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו ואשר עגנה שוב בחוק יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

62. חוק יסוד כבוד האדם וחירותו חולל מהפכה במשפט הישראלי, מכוחה של מהפכה זו חל שינוי מהותי במעמדו של זכויות האדם הן הפכו להיות במעמד חוקתי עדיף המוגנות נגד חקיקה שרירותית של הכנסת עצמה. כמו כן נקבע כי הפגיעה בהם תתאפשר רק אם אותו חוק הולם את ערכיה של מדינת ישראל ושנועד לתכלית ראויה ושאינו עולה על הנדרש. נצטט להלן ממאמרו של הנשיא (בדימוס) אהרון ברק שפירט על מעמד העל חוקתי של חוק יסוד כבוד האדם וחירותו:

"חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו קובע, כי אין פוגעים בחייו, גופו או כבודו של אדם באשר הוא אדם. אין פוגעים בקניינו של אדם. כל אדם זכאי להגנה על חייו, גופו וכבודו. לכל אדם החירות בפני מאסר, מעצר או הסגרה. לכל אדם הזכות לצאת מישראל, ולכל אזרח ישראל י הזכות להיכנס אליה. כל אדם זכאי ל פרטיותו לצנעת חייו. אין נכנסים לרשות היחיד של אדם שלא בהסכמתו. אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של אדם, על גופו, בגופו או בכליו. אין פוגעים בסוד שיחו של אדם, בכתביו או ברשומותיו. ניתן להגביל את כבוד האדם וחירותו בחוק רגיל, אם אותו חוק "הולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש". שני חוקי-יסוד אלה חוללו מהפכה במעמד המשפטי והחוקתי של זכויות היסוד של האדם בישראל חוק-יסוד: הממשלה תומך במהפכה זו. מכוחה של מהפכה חוקתית זו חל שינוי מהותי במעמדו של חלק מזכויות היסוד של האדם בישראל, הן חדלו להיות אך זכויות "שאינן כתובות על ספר" והפכו להיות לזכויות "הכתובות על ספר" והנהנות ממעמד חוקתי עדיף. אמת, זכויות יסוד אלה של האדם בישראל ממשיכות להוות חלק מההלכה הפסוקה. בתי משפט ימשיכו לפרש על פיהן את חוקי המדינה. עם זאת חל

בזכויות האדם שינוי פנימי עמוק. מעמד הנורמטיבי השתנה. שוב אין הן רק "מעין
'מטריה נורמטיבית', הפרושה מעל דברי החקיקה כולם " והמשמשת לפירושם. הן
הפכו להיות נקודת משען נורמטיבית הקובעת את תוקפם של דברי החקיקה כולם.
היטיב להביע זאת שר המשפטים דן מרידוד, באומרו:

"זוהי לא רק תחילתה של דרך חדשה, שהמשכה יבוא, אל נכון, בכנסת
הבאה. זוהי מהפכה קונסטיטוציונית של ממש. מעתה תהיינה זכויותיו
של האדם במדינה, שפורטו בחוקי יסוד אלה, מוגנות לא רק נגד
הרשות המבצעת או נגד מחוקק המשנה. בכך אין כמעט כל חדש. מעתה
תהיינה זכויות אלה מוגנות אף נגד חקיקה שרירותית של הכנסת
עצמה. זו הפעם הכנסת, בסמכותה כממשיכת האסיפה המכוננת,
המחוקקת חוקי יסוד, הגבילה בחוק יסוד את כוחה של הכנסת
כמחוקקת ראשית ואסרה עליה לפגוע בזכויות היסוד המוגנות אלא
אם הפגיעה נעשית בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד
לתכלית ראויה ובמדה שאינה עולה על הנדרש". (המהפכה החוקתית
זכויות מוגנות אהרון ברק).

63. הפגיעה בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו תהיה רק אם החוק הולם את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה
יהודית ודמוקרטית, חוק הלאום אינו הולם את ערכיה של מדינת ישראל בכך שהוא מחק מתוכנו את
העקרונות הדמוקרטיים אשר היו אמורים להיות שזורים בו, ופגע שלא כדין בחוק יסוד כבוד האדם
וחירותו באופן שאינו נועד לתכלית ראויה ועולה על הנדרש.

"אשר ל"ערכיה של מדינת ישראל", נקבע בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו:

חוק-יסוד זה, מטרתו להגן על כבוד האדם וחירותו, כדי לעגן בחוק יסוד את
ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית". (המהפכה החוקתית זכויות
מוגנות אהרון ברק).

64. לסיום פרק זה, יטענו העותרים כי חוק הלאום פוגע בזכויות יסוד של המשטר הדמוקרטי, מתנגש עם עקרונותיה של מגילת העצמאות, פוגע בתורת ישראל, פוגע בעקרון היסוד ובמטרה של חוק יסוד כבוד האדם וחירותו ובמידה העולה על הנדרש ושאינה הולמת את ערכיה של מדינת ישראל, כמדינה יהודית ודמוקרטית, ולפיכך אין מנוס מאשר להורות על ביטולו.

• **דעתם של שופטי (בדימוס) בית המשפט העליון ושל משפטנים על חוק הלאום:**

65. הנשיא (בדימוס) אהרון ברק, השופטת דליה דורנר, השופט יהושע מצא, השופט סלים ג'ובראן, השופט אליקים רובינשטיין, התבטאו באמצעי התקשורת בקשר לחוק הלאום וצינו הוא אינו יכול לעמוד בנוסחו הקיים ולהלן נצטט מדבריהם:

66. בראשית נציין כי בפתח העתירה צוטטו דבריו של הנשיא (בדימוס) אהרון ברק בהתייחס לחוק הלאום. כעת נביא דברי יתר השופטים:

67. ביום 26/07/2018 פורסם באתר ynet, דבריהם של השופטים בדימוס דליה דורנר ואליקים רובינשטיין אשר קראו להכניס תיקונים בחוק הלאום שיבטיחו שוויון זכויות למיעוטים - כמו לרוב היהודי. השופט דורנר הוסיפה "שמעתי שקמים קציני מילואים דרוזים שממש בוכים על החוק הזה", אמרה דורנר, "למה להעליב אותם? הם רואים שאנחנו מוציאים אותם מהמדינה. נכון, אנחנו מדינה של העם היהודי, אין מה לדבר, אבל צריכים להיות גם מדינה של כל אזרחיה. 74.9% מהאזרחים הם יהודים, כך שהאחרים הם מיעוט רציני מאוד".

68. השופט בדימוס אליהו מצא אמר ברשת ב' ביום 14/07/2018 כי החוק מביש עוד ציין: חוק הלאום מאמץ את רעיון המדינה היהודית וזונח את הדמוקרטיה. זו הבשורה והיא מרתיחה את הדם". לדבריו, "היום ברור שהוא לא נחקק בפזיזות או ברשלנות אלא בכוונה רעה, להדיר את כל המיעוטים מזכויות אזרחיות בסיסיות. השופט בדימוס מצא הוסיף והעריך שמטרתו של חוק הלאום היא להבחין בין יהודים ללא יהודים באופן שיאפשר לספח את שטחי יו"ש וליצור בישראל משטר הפרדה גזעית.

69. "אם חותרים להבחנה בין יהודים ללא-יהודים, הכוונה היא אחת ויחידה: התיאשו מרעיון שתי המדינות והולכים לסיפוח, נקלוט כמה מיליוני ערבים בלי זכויות ונהיה מדינת אפרטהייד פר אקסלנס", אמר השופט. "החוק בא לעקר את היסוד הדמוקרטי מתוך חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, כנראה מתוך היערכות לאפשרות של סיפוח שטחים".

70. **ביום 31/07/2018 אמר השופט סלים גובראן לעיתון הארץ כי החוק יחמיר את האפליה הקיימת כלפי החברה הערבית. לדבריו, "החוק הוא רע, מיותר ולא מוסיף כבוד לספר החוקים של ישראל".** עוד ציין לאחר חקיקת חוק הלאום לא יכולתי להבליג ולשתוק יותר", אמר בראיון. לדבריו, "החוק הוא רע, מיותר ולא מוסיף כבוד לספר החוקים של מדינת ישראל". לדעת גובראן, יש לבטל את החוק כמה שיותר מהר. "אפשר להגדיר אותו כחוק גזעני", הוסיף.

71. גם מלומדים התבטאו והביעו דעתם על חוק הלאום ובניהם פרקליט המדינה לשעבר, ובניהם פרקליט המדינה לשעבר מר משה לדור אשר העלה כתבה ביום 07/08/2018 בעיתון ידיעות אחרונות וכתרתה "משה לדור - מכתב לאחינו הדרוזים - יחד, נבטל את החוק הזה".

72. פרופ' קרמניצר נתן ראיון לרדיו 103 ביום 25/07/2018 ובו אמר בשידור: "מה קרה למגילת העצמאות? מישו מחק אותה, שכח אותה. אנחנו צריכים שממשלת נתניהו תעשה מגילת עצמאות חדשה שנוגדת את הרוח - איפה שוויון האזרחים המלא? אל תספר למאזינים סיפורי מעשיות. בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו השוויון לא מופיע. למה לא מופיע? כי הציונות הדתית לא מחויבת לערך של שוויון. זו בושה"... אנחנו המדינה היחידה בעולם הנאור שלא רוצה לכתוב בחוקת היסוד שלה שאנחנו מחויבים לשוויון", המשיך בקול נרגש, "אני מתבייש בזה שכך מגדירים את זהותה של המדינה שלי. אני פטרויט ציוני לאומי. מדינת ישראל היא בעיני התגשמות של חזון מוצדק בחזון העמים. אבל מכאן לתת יד לגזענות, לאפליה, להדרה, להדתה יש מרחק עצום, החוק הזה לא יוכל להישאר. יש סיכוי שבית המשפט ימחק אותו, למרות שזה קשה מאוד. הכנסת תהיה חייבת לשנות את החוק הזה, זו חרפה שאי אפשר להשלים איתה".

• **הדרוזים והמחאה החברתית נגד חוק הלאום:**

73. כאמור העותרים הם בני העדה הדרוזית, אשר הובילה ומובילים את המחאה החברתית כנגד חוק הלאום. במסגרת המחאה התקיימה ביום 04/08/2018 עצרת בכיכר רבין בתל-אביב ובה נכחו מעל מאה אלף איש, יהודים ודרוזים ואשר הסתיימה בשירת התקווה. בעצרת נאם בין היתר המנהיג הרוחני של העדה הדרוזית, השייח מואפק טריף ואשר דבריו מבטאים את רחשי הלב של בני העדה הדרוזית: "התגאינו במדינה, מעולם לא ערערנו על זהותה היהודית. האמנו שחלק מהאתוס היהודי שלה יהיה יחס של שוויון מלא לאזרחיה הלא יהודים, ובראשם הדרוזים הנאמנים. אף אחד לא יכול ללמד אותנו על הקרבה ולהטיף לנו על נאמנות, ובתי הקברות הצבאיים יעידו על כך. למרות הנאמנות הבלתי מסויגת שלנו, המדינה לא רואה בנו שווים. כמו שאנחנו נלחמים על קיומה וביטחונה של המדינה, אנחנו נחויבים להילחם יחד אתכם על אופיה ועל הזכות לחיות בה בשוויון ובכבוד".

(תמונה מההפגנה בכיכר רבין מיום 04/08/2018)

74. מבלי לפגוע באמור בגוף העתירה כי השוויון אמור להינתן לכלל אזרחי ישראל ללא הבדל דת, גזע ומין וללא קשר לטובות, הטבות או תרומה, נושאים הדרושים בנטל החובות יותר מאשר היהודים עצמם, כך שאין חולק כי אחוז הגיוס לצה"ל מהמגזר הדרוזי עולה על זה שבמגזר היהודי, ועל כן שואלים הדרוזים את עצמם מדוע מדירים אותם מחוק הלאום?! ועת שהם קשרו את גורלם עם העם יהודי עוד לפני קום המדינה ובמשך 70 שנות קיומה של המדינה!!

75. לסיום, ראוי להדגיש כי העותרים, כמו רוב הדרוזים, מרגישים כי חוק הלאום בגד בהם, לקח מהם את הישראליות, את האזרחות ואת השייכות, אשר כה הקריבו למענה עת שראו במדינת ישראל מדינתם כפי שהיא מדינתו של כל אזרח יהודי.

• סוף דבר:

76. לאור המקובץ, מתבקש בית המשפט הנכבד להיענות למבוקש בפתח העתירה, להורות על ביטול חוק הלאום ולחייב את המשיבים בהוצאות משפט ושכ"ט עו"ד.

עו"ד
העותרים

רמי חלבי,
ב"כ